ometi kohe Vene vägivalla-valitsus; linna-nõukogu hingitseb ainult veel mõned aastad.

1565. a., kui Liivimaa mõisameeste äraandlikkuse tõttu Pärnu rootslaste käest poolakate kätte oli läinud, kartis Ivan sama lugu Tartus ja võttis äärmised surveabinõud tarvitusele, saates hulga tähtsamaid linnakodanikke kaugele Ida-Venemaale — Siberisse, Kaasani ja Astrahani. A. 1571, kui varemalt Vene teenistuses olnud endine Tartu piiskopkonna vasall Johann Taube ja piiskopkonna foogt Elert Kruse Poola poole üle läksid, katsusid nad Tartut mõisameeste abil kavalusega poolakate kätte mängida. Katse äpardus ja venelaste poolt tasuks toimepandud veresaunas hukati palju ilmsüütuid Tartu kodanikke; koguni hauad kisti kirikuis lahti ja rüüstati jõledalt. Hulk kodanikke viidi aga Venemaale vangi.

11 aasta pärast langeb Tartu 1582. a. tehtud rahuga ikkagi poolakate kätte. Algab rekatoliseerimis-ajajärk. Kuninga kantsler ja väe-ülem Jan Zamoiski nõuab Tartu Maarja kiriku väljaandmist, kuna maalt välja saadetakse koguduste evangeeliumiusu kirikuõpetajad. Igapidi püütakse rahvast katoliku usku tagasi meelitada. Kuninga määruse järele seati 1583. a. Tartus endises Katariina kloostris jesuiitide-kolleegium sisse. Ka linna valitsemisega oli korratusi. Kuninga komissarid kaotasid juba 1582. a. linna privileegiumi ja sügisel 1583 seati sisse ka linna-nõukogu, mis koosnes kahest liikmest. Ühe neist nimetasid kuninglikud nõunikud, teise lossistaarost. Kuid kohtuvõim jäi Poola võimu esindajale, staarost Reczaiskile, kes rahutute aegade tõttu söandas seda omavoliliselt tarvitada: ta nõudis linnalt uut truudusevannet, laskis linna-nõukogu lahti, mitte hoolides isegi kuninga ega maavalitsejate noomitusist. Poolakate rekatoliseerimispüüete tõttu said ka Tartus elavad eestlased tublisti kannatada.

17. aastasaja esimese veerandi elab linn alaliste sõdade ja valitsejate vaheldumise tähe all: 1601. a. langeb ta Rootsi hertsogi Karli kätte, 1603. a. vallutavad ta lühikeseks ajaks jällegi poolakad jne., kuni 1625. a. septembrikuul Rootsi väejuhataja Jakob de la Gardie siin püsivama võimu maksma paneb. Linn omandab oma endised õigused ja privileegiumid, 1630. a. saab Tartu Hoovikohtu asupaigaks, 1632. a. kinnitab Gustav Adolf kindralkuberner Johann Skytte valmistatud Tartu ülikooli põhiseaduse, 1633. a. asub linna Liivimaa ülemkonsistoorium ja mitmed kohtu- ning ametiasutused. Ka eestlaste olukord paraneb: 1634. a. võetakse eestlane Hans Bull (Pull) Tartu kodanikuks ja isegi gildi liikmeks. Püütakse kaubanduslist liikimist jätkata, ja linna olukord on rahu-aastakümnete tõttu tervenemas. Kuid see ei püsi kaua.

Vene tsaar Aleksei Mihailovitš jätkab oma eelkäijate tegevust uue sõjaga. Alates 26. juulist 1656 piiravad Vene sõjaväed Tartut. Et linna kaitsevägi oli nõrk ja kindlus lagunenud ning garnisoniväele ei tulnud uusi abivägesid juurde, oli energiline linnakomandant Flenvug 12. oktoobril sunnitud venelasile alistuma. Pealegi valitses linna juhtivas ringkonnas venesõbraline meeleolu: venelasilt loodeti saada suuri ja tähtsaid eesõigusi, eriti kauplemises Venemaaga. Nelja aasta